

INSTITUT CATALÀ D'ARQUEOLOGIA CLÀSSICA: QUINZE ANYS DE RECERCA EN L'ANTIGUITAT CLÀSSICA A LA MEDITERRÀNIA ANTIGA

Josep Maria Palet Martínez

Director en funcions i investigador de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica

L'ICAC forma part del sistema de centres de recerca de la Generalitat de Catalunya. La seva creació data de l'any 2000, tot i que el primer any de funcionament del centre va ser el 2003, quan es va inaugurar la seva seu a Tarragona el 26 de setembre d'aquell any. Celebrem, doncs, el 15è aniversari de l'Institut. La creació d'aquests nous centres, que avui sumen un total de 40 i formen l'actual sistema de centres CERCA, té el seu origen en la política de recerca de la Generalitat de Catalunya impulsada pel conseller Andreu Mas-Colell a partir de l'any 2000. Fins aleshores, el sistema català de recerca es concentrava en centres universitaris i organismes públics. La iniciativa fomentada des de la Generalitat responia a la voluntat d'impulsar la recerca orientada a l'impacte científic i econòmic, així com a la transferència i millora del benestar social. Els nous centres van organitzar-se seguint un model de funcionament que permetés assegurar la flexibilitat de gestió, la captació i promoció del talent, la planificació estratègica i la capacitat executiva. L'ICAC va néixer en aquest context i s'organitza seguint aquest model dels centres CERCA. Disposa de personalitat jurídica pròpia i de finançament estructural estable a través de contractes programa amb la Generalitat de Catalunya, per aplicar un model de gestió basat en una programació de l'activitat pluriennal, plasmada en un pla estratègic.

Han passat ja quinze anys i avui l'ICAC és un centre de referència en el seu àmbit, amb prestigi i reconeixement. El camí ha estat, però, llarg i complex. En una primera etapa fundacional, dirigida per Josep Guitart entre el 2003 i el 2006, el centre va definir la seva estructura de recerca organitzada en línies i programes liderats per investigadors arribats a l'Institut a través de convocatòries altament competitives (Ramon y Cajal, ICREA) i també per convocatòries públiques pròpies. Des dels inicis, un dels seus objectius primordials va ser la forma-

ció avançada i el foment de la carrera investigadora dels joves en les diverses etapes. L'equilibri entre aquest foment de la carrera investigadora i l'atracció de talent havia de ser la base per a la formació i consolidació dels equips de recerca que impulsarien l'activitat de l'Institut en el marc de l'arqueologia catalana i internacional. Sense dubte aquest ha estat un dels eixos vertebradors de l'arbre de la recerca a l'ICAC, sense el qual res tindria sentit. La formació dels joves i la seva inserció en la comunitat investigadora catalana i internacional ha estat des de l'inici una prioritat de l'Institut.

L'any 2007, Isabel Rodà prengué el relleu en la direcció del centre, la qual va mantenir per un període de 6 anys fins al 2012. En aquesta segona etapa, l'ICAC va anar consolidant les seves estructures, i va destacar molt especialment la projecció exterior de la seva activitat en el marc de l'Estat espanyol i de l'arqueologia europea. El lideratge de l'ICAC en l'organització dels Congressos Internacionals d'Arqueologia Clàssica (CIAC), a Roma el 2008, però molt significativament en el celebrat a Mèrida l'any 2013, així com l'organització del congrés biennal de l'ASMOSIA a Tarragona l'any 2009, són un bon exemple d'aquest impuls internacional. Igualment, la direcció de missions arqueològiques durant aquests anys, finançades en part a través del programa EXCAVA de la Generalitat, a Egipte, a Andorra o a Tunísia, juntament amb la URV, la Universitat de Barcelona i el CSIC, és indicativa de la projecció internacional de l'activitat del centre i, no menys important, de les sinergies i col·laboracions generades entre l'Institut i altres centres de recerca de Catalunya. És aquesta una qüestió clau: l'encaix de l'ICAC en l'arqueologia catalana. La creació en el marc de la xarxa CERCA d'un centre dedicat a l'arqueologia clàssica, entesa en el sentit més ample de la disciplina, ha estat sense dubte una oportunitat

tunitat extraordinària per al conjunt de l'arqueologia a Catalunya. En aquest sentit, l'ICAC ha fomentat des del principi la coordinació i sinergies institucionals amb el conjunt dels grups de recerca en arqueologia, tant de línies i projectes de recerca com de la formació de postgrau en màster i doctorat. Aquest esforç mereix ser especialment destacat en un context en què la col·laboració interinstitucional en recerca no sempre és fàcil i l'activitat científica dels instituts és percebuda, malauradament amb massa freqüència, en termes d'estricta competència.

En aquest sentit, les sinergies amb la Universitat Autònoma de Barcelona o amb la Universitat Rovira i Virgili, en tant que institut universitari adscrit a aquesta Universitat des del 2003, resulten ben visibles des dels primers anys de funcionament del centre. El Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, vigent ininterrompudament des del curs 2006-2007 (enguany se n'imparteix la 13a edició), o el conveni de cooperació científica signat entre l'ICAC i la URV el 2006, reforçat des del 2011 com a contracte programa entre les dues institucions, exemplifiquen la potència acadèmica de l'arqueologia clàssica amb seu a la ciutat de Tarragona. Les relacions han estat, però, també intenses amb altres institucions catalanes, especialment amb la Universitat de Barcelona, el Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries, l'ICUB i el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), els serveis d'arqueologia municipals i de la Generalitat o amb els ajuntaments, amb la col·laboració en diversos projectes coordinats de R+D del Ministeri, la signatura de desenes de convenis i la realització de nombroses activitats científiques conjuntes (direcció de tesis doctorals, jornades, seminaris, congressos, publicacions, accions de transferència...).

En aquests darrers anys ha impactat també amb molta força en tot el sistema d'universitats i recerca, i també en l'ICAC, la crisi econòmica. Han estat anys de dificultats, de fet encara ho són, que ens han obligat a intensificar els ritmes fins a nivells de vegades esgotadors, poc raonables. S'ha de dir, però, que en aquest context i malgrat les dificultats, l'ICAC, els centres CERCA en general, han mantingut la seva activitat científica d'acord amb els con-

tractes programa signats amb la Generalitat de Catalunya. En tots aquests anys de crisi, el sistema català de recerca, i en conseqüència l'arqueologia catalana també, s'han vist reforçats per una estructura sòlida que ha demostrat que poden continuar endavant en temps de dificultats.

L'any 2013 va ser de nou un any clau: l'Institut va celebrar el seu desè aniversari, va passar per primera vegada una avaluació pública i externa com a institució CERCA, i va conèixer un nou canvi de director amb el nomenament de Joan Gómez Pallarès. En aquesta tercera etapa, l'ICAC ha continuat la seva consolidació, mantenint el treball en el finançament públic de la recerca, cercant més cohesió entre institucions i treballant per assolir un nivell suficient de finançament internacional, així com consolidar un model fonamentat en la col·laboració entre els sectors públic i privat. En aquest marc, des de l'ICAC es va crear i es coordina el grup de recerca consolidat *Mirades sobre la Mediterrània a l'Antiguitat. D'Orient a Occident, de la protohistòria a l'antiguitat tardana* (MIRMED-GIAC) (2014 SGR 1197 i, posteriorment, 2017 SRG 970), en què una seixantena d'investigadors organitzats en vuit equips de recerca, bona part d'ells en la seva condició d'adscrits a l'ICAC, desenvolupen diversos projectes i programes de recerca. El 2012 i 2013 van significar, també, l'inici del projecte SUMA, encara en curs, en què l'ICAC, juntament amb l'IPHES i l'ICRPC, treballa en un nou model de col·laboració, en una estratègia d'agregació entre instituts públics de recerca, de confluència i concentració feta des de la igualtat i des de la complementaritat amb l'objectiu d'enfortir encara més les estructures de recerca.

Finalment, aquest 2018 hem tornat a viure un moment de canvi important. L'ICAC ha fet 15 anys i pot celebrar el retorn a Tarragona d'investigadors formats al centre, que anys després d'iniciar un complex període postdoctoral poden retornar a l'Institut, finançats amb programes molt competitius (Ramon y Cajal), per liderar projectes i consolidar encara més els equips. S'ha produït també un nou canvi en la direcció: el nomenament de Josep Maria Palet com a director en funcions del centre, després del nomenament com a director gene-

ral de Recerca de la Generalitat de Joan Gómez Pallarès. Subdirector de l'Institut des del 2014, l'experiència de Palet en el centre, el seu compromís i la seva contrastada vàlua com a investigador, han estat clau tots aquests anys per coordinar i impulsar l'activitat de recerca del centre. Mereix especial menció la seva tasca com a fundador i director del Grup d'Investigació en Arqueologia del Paisatge (GIAP), equip de referència internacional en el seu àmbit, que desenvolupa una recerca de frontera centrada en l'estudi de les interaccions de les societats amb el seu entorn i la formació de paisatges culturals. El GIAP ha impulsat una metodologia pròpia, reconeguda internacionalment, en arqueologia del paisatge en àrees de muntanya, arqueomorfologia i aplicacions computacionals.

L'ICAC ha anat guanyant prestigi i reconeixement i la seva activitat continua creixent. En l'àmbit territorial de Catalunya, la seva implantació es fa ben palesa en el fet que prop del 25% dels projectes quadriennals aprovats

pel Departament de Cultura el 2018 centrats en l'arqueologia clàssica, en sentit amplei, són dirigits des de l'ICAC. Avui és un centre de referència en el seu àmbit. Reconegut i capdavanter en innovació i desenvolupament de projectes i línies de recerca. La captació de talent internacional ja és una realitat i ho haurà de continuar sent els propers anys. En aquest sentit, l'ICAC és també un referent en el desenvolupament de recerca innovadora en arqueologia protohistòrica, grega i romana, en estudis arqueomètrics i també en ciències de l'antiguitat i en l'estudi de les fonts escrites grecollatines. Tot això dona sentit a tant esforç i a tanta perseverança. Iniciem, doncs, una nova etapa amb molta força i energia, conscients de les dificultats però alegres i amb molta experiència i coneixement, per continuar amb èxit i compromís tota la feina duta a terme, per obrir nous projectes internacionals que consolidin encara més el reconeixement del centre, el finançament, la captació de talent i el treball en equip.

D'esquerra a dreta: Isabel Rodà, Joan Gómez Pallarés, Josep Maria Palet i Josep Guitart, tots els directors de l'ICAC

